

1937

საქართველოს
საზღვაო ნავსადგომების
სახელმწიფო

Handwritten signature or mark at the top right of the page.

— ❁ სახალხო გამოცემა ❁ — გ ა მ ო ს ა დ ე გ ც ნ ო ბ ა თ ა

ივ. პავლ. როსტომაშვილისა, № 7.

ფილოსოფოსი სოკრათი და მისი ფილოსოფია ადამიანის ცხოვრებაზე

35713

ფასი 10 კაპიკი. ❁

1. ვინ იყო სოკრათი? სოკრათი იყო ბერძენი. დაიბადა ქალაქ ათინაში საბერძნეთში, 469 წელს და გარდაიცვალა 399 წელს ქრისტეს შობამდე, 70 წლის მოხუცად. მამა მისი იყო ქვის მთლელი, დედა—მეანი (ბებია).

მამა ასწავლიდა შვილს თავის ხელობას და თან სკოლაშიაც ატარებდა სასწავლებლად. ათინაში ყველა ნასწავლი იყო და ბევრნაირი სკოლაც არსებობდა იქ: იყო ისეთი სკოლები, რომ მარტო წერა-კითხვას ასწავლიდნენ, მაგრამ ისეთი სკოლებიც იყო, სადაც ყველა მეცნიერებას ასწავლიდნენ. სოკრათი პატარაობიდანვე ღიღის ნიქს იჩენდა და ამიტომ, როცა ამან წერა-კით-

ხვის სკოლა გაათავა, მამამ იგი ახლა უმაღლეს სასწავ-
ლებელში მიაბარა.

სოკრატმა გაათავა ეს სკოლაც და წინანდებულათ
შეელოდა მამას ქვების თლაში. სოკრატი ბეჯითად
მუშაობდა, მაგრამ იმავ დროს ხშირად დაფიქრდებო-
და ხოლმე შემდეგზედ: სკოლაში მე ყველაფერი მასწავ-
ლეს, ყველა მეცნიერება გამაზებარებინეს, მაგრამ უმ-
თავრასი კი არ მასწავლეს—**არ მასწავლეს, როგორ
უნდა ცხოვრობდეს ადამიანი?** ყოველი ჩვენგანი
ეძებს თავისთვის სიკეთეს, მაგრამ რომ კარგათ გავსინ-
ჯოთ, სიკეთეს კი არა და ავს ვუზმზადებთ ჩვენს თავსა,
რადგანაც არ ვიცით, რაშია ნამდვილი სიკეთე ადამი-
ანისა. აი მე ბევრი ვისწავლე, მაგრამ აბა მკითხე—რო-
გორ უნდა ცხოვრობდეს ადამიანი, და მე სიტყვასაც
ვერ გეტყვით ამაზედ, რადგანაც არ ვიცი. ეს კი უმთავ-
რესია და ყველაზე წინ ეს უნდა იცოდეს ყო-
ველმა ადამიანმა! სწავლამ მარტო ის სარგებლობა მომი-
ტანა მე, რომ თვალ-ნათლივ დამაჩახვა, რომ მე არაფე-
რი ვიცი; წინათ, სანამ უსწავლელი ვიყავ, მე მე-
გონა, რომ რამე ვიცი, ახლა კი დარწმუნებით შე-
ვიტყე, რომ მე არაფერი არ ვიცი! სოკრატმა, ექ-
ვი არ არის, ბევრი რამ იცოდა, მაგრამ ის მაინც თუ
ამბობდა—არაფერი ვიციო, ეს იმას ნიშნავდა, რომ
ადამიანი არასოდეს არ უნდა დაკმაყოფილდეს დღევან-
დელი ცოდნით და მუდამ სულ ახალ-ახალი ცოდნის
შექმნას და შეძენას უნდა ცდილობდეს, ასე რომ სო-
კრატის სიტყვები—**„მე არაფერი არ ვიცი“**, უდრის
ქრისტეს სიტყვებს: **„ნეტარ არიან სულით გლახაკნი“**,
„ნეტარ არიან მშვიდნი და მწყურვალნი“! აქაც ქრი-
სტე ჰგულისხმობს იმათ, რომელნიც არ კმაყოფილდე-
ბიან დღევანდელი ცოდნით და მარად მეტს ცოდნას
და სულის მეტს სიდიადეს და სისრულეს ეძებენ...

ამასწინათ ნ. შიოკაშვილმა ი. ნაკაშიძის საპასუხოდ
(ნ. „ს. გაზ.“ № 1138) ის აზრი გამოსთქვა, რომ „ჩვენ

დროში ეკონომიურად დაცემული ერისთვის ძნელია ფილოსოფოსობა“, ე. ი., სხვანაირად რომ ვსთქათ, ეს იმას ნიშნავს, რამ რა დროს ფილოსოფოსობაა, როცა ჩვენ სრულიად მიწასთან ვართ გასწორებულები!.. ჩვენ შემცდარად მიგვაჩნია ასეთი შეხედულობა და მოკლეთ ვიტყვით ჩვენს აზრსაც: „აბა, სწორეთ ასეთს უკიდურეს გარემოებაში სჭირია ერს ფილოსოფია და შეუწყვეტლივ ფილოსოფოსთა სწავლათა გავრცელება ხალხში, რადგანაც მხოლოდ ფილოსოფიას და სხვა არაფერს შეუძლიან დააყენოს ჩვენი ერი ნამდვილ აღდგენის გზაზედ“! მეტს არას ვამბობთ, რადგანაც დანარჩენი თვით ამ წიგნის შინაარსიდან სჩანს ყველაფერი...

ასე და ამ გვარად მოსვენებას არ აძლევდა სოკრატე თავის თავს და მუდამ ამას ეკითხებოდა: „რას დავემყარო, რომ თავის დღეში არ შევცდე და კეთილის მაგივრათ ავი არ მოვიქმედოვო?—ბევრნაირათ გასინჯა სოკრატმა ეს კითხვა და ბოლოს მიადწია კიდევ ნამდვილ პასუხამდის. მან შეიტყო, რომ ყოველ ადამიანს დაბადებითვე თან დაჰყვება სვინიდიისი. დაემყარეთ ამას, დაუჯერეთ ყოველი რჩევა ამ ღვთიურს მრჩეველს; თუ სვინიდიისი გეუბნება გააკეთეო, შენც გააკეთე, რადგანაც, იცოდე, რომ კარგია; ხოლო, თუ გეუბნება—ნუ გააკეთებო, შენც ნუ გააკეთებ, რადგანაც იცოდე, რომ ეგ საქმე უთუოდ ცუდიაო. სოკრატმა ბევრნაირათ გამოსცადა თავისი სვინიდიისის ასეთი წმიდათა-წმიდაობა, შეუცდობლობა და დარწმუნდა, რომ ეს მართალია, რომ სვინიდიისი ერთად-ერთი და საუკეთესო გზის მაჩვენებელია ჩვენის ყოფა-ქცევისა და კეთილის ცხოვრებისა, დარწმუნდა, რომ სვინიდიისი ნამდვილი ღვთიური ხმაა ადამიანში, ღვთიური მრჩეველია ადამიანისა.

მივიდა რა ამ დასკვნამდის, სოკრატმა სთქვა: „რაკი შევრტყე, რაშია ქეშმარიტება და კეთილი, საჭიროა სხვებსაც ვასწავლო, რომ სხვებსაც კარგად ეცხოვრე-

ბოდესო“. სწორეთ ეს დრო იყო, რომ სოკრატს მამა მოუკვდა და დარჩა სახლის უფროსად. მას უკვე ცოლი და შვილები ჰყვანდა. ეს თავისი განზრახვა სოკრატმა პირველად ცოლს გაუზიარა. ცოლს არ ესიამოვნა და უთხრა: „დაანებე, სოკრატ, თავი მაგ შენს განზრახვას, თორემ ქვის თლა უკან დაგრჩება და ჩვენ გაქირვებაში ჩავვივით, მასწავლებლები უშენოთა ბევრი ჰყავს ჩვენს ხალხსაო“.

მაგრამ სოკრატმა არ დაუჯერა ცოლს: ის ხედავდა, რომ ხალხი მის თვალწინ იტანჯება, რადგანაც არ იცის როგორ უნდა ცხოვრება. უთუოდ საჭიროა სწავლება, თორემ რა კაცობაა, გულში დავიმარხო ეს ღვთის ხმა ქვეშარიტებაზე და კეთილხეო.

უნდა გითხრათ, რომ უწინ, სოკრატამდე, ბერძნები ძლიერ კარგათ და ბედნიერათ ცხოვრობდნენ. მიწა კარგი და მომცემი ჰქონდათ, ჰაერი თბილი. ყველა მათგანი სიამოვნებით ამუშავებდა მიწას—ჰხნავდა, სთესდა, აშენებდა ბაღებსა, ფუტკარსა, ფრინველსა, საქონელსა, არ იყო მათში მღვდარი და ღარიბი, ბატონი და ყმა, ყველანი თანასწორათ და გაუქირვებლად სცხოვრობდნენ. მაგრამ შემდეგში კი ბერძნებმაც დაიწყეს ომები, დაუწყეს მეზობელ ხალხებს შეწუხება, ხოცვა, ცარცვა, ტყვევნა, დამორჩილება. გამდიდრდნენ ბერძნები უსამართლო სიმდიდრით და მათი ცხოვრებაც სულ მთლად გაფუჭდა: ვინც თავხედი იყო ჯარში იწვევდა, ვინც მცოდნე—მთავრობის სამსახურში შედიოდა მოხელედ, ვინც მოხერხებული იყო ვაჭრობაში მიდიოდა, მუშაობას აღარავინ კადრულობდა; მიწის შემუშავება, ბაღოსნობა, მეფუტკრობა, საქონლის მოშენება ბერძნებმა მთლად თანს ტყვეებს დააკისრეს.

თუ სადამდის მიდიოდა ბერძნების უსამართლობა, სჩანს იქიდან, რომ სოკრატის დროს ათინის ქვეყანაში ითვლებოდა ასი :ათასი ბერძენი და ოთხასი ათასი კი მონა იყო, ამათ აკეთებინებდნენ ბერძნები ყველა სამუ-

შაოს და თითონ კი მარტო იმას ცდილობდნენ, რომ ვაჭრობით და ომით თუ მოხელეობით რაც შეიძლება ბევრი ფული ეშოვათ, მონები და მხევლები (მოახლენი) გაემარავლათ და ეცხოვრათ თვისდა სასიამოვნოდ.

სცხოვრობდნენ ასე ბერძნები და სულ გაფუქდნენ: აღარავინ ფიქრობდა სიმართლით ცხოვრებაზე, ძმისა და მეზობლის დახმარებაზე, მონების შეწყნარებაზე და განთავისუფლებაზე, ყველა მარტო იმას ფიქრობდა, რომ როგორმე სხვა დაემორჩილებინა, სხვისით ნარი ეგლიჯა!..

ნახა სოკრატმა, რომ ხალხი სულ გადარეულა, თითონვე ჰლუპავს თავის თავს და აი, დაიწყა სოკრატმა დროგამოშვებით მეიდანზე გამოსვლა და აქ ხმა-მალ-ლა ლაპარაკი, რომ ასე ცხოვრება არ ვარგა, რომ ადამიანი გონიერი ქმნილებაა და ცხოვრებაც უთუოდ გონიერი უნდა ჰქონდეს. ბევრს არ მოსწონდა სოკრატის პირუთვნელი ლაპარაკი, რომელიც ჩვენ აქ ქვემოთ მოგვყავს, ამიტომ როცა ის უკვე 70 წლისა იყო, დაიჭირეს და სამართალში მისცეს. სასამართლომ მას სიკვდილით დასჯა მიუსაჯა, დააღვეინეს საწამლავი და მოკლეს. ეს მოხდა 399 წ. ქრისტეს შობამდე.

2. საუბარი იმაზედ, თუ როგორ უნდა ცხოვრება. ერთხელ სოკრატს შეხვდა მეიდანზე არისტონი, კაცი მდიდარი, ნასწავლი და კეთილი.

— გამარჯობა, არისტონ! სადა ხარ, არა ჩანხარ, ალბათ სამუშაო ბევრი გაქვს და ხეტიალისთვის არა გცალიან?

— არა, მე არაფერი სამუშაო არა მაქვს, ან რათ უნდა ვიმუშავო, მე უიმისოთაც დიდი შეძლება მაქვს და ამიტომ მხიარულად ვატარებ დროს, სხვა რაღა მინდა?

— ეგ მართალია, არისტონ, რომ მუშაობა შენთვის საჭირო არ არის, — უთხრა სოკრატმა, — მაგრამ ის კი კარგია, რომ მთელი შენი სიცოცხლე მაგრე უსაქმობაში გაატარო?

— რატომ არა არის კარგი, იმაზედ უკეთესი რა არის, რომ მუდამ სიამოვნებაში იყო!

— არა მგონია, — უთხრა სოკრატმა. — აქაო და სიამოვნებაში ვატარებ დროსაო, განა უკეთესი ცხოვრებაც ეგ არის? ჰერყულესზე მაინც არ გაგიგია?

— როგორ არ გამიგია, ის გმირი იყო, ბევრი დიდებული საქმე გააკეთა და დიდი სახელიც გაითქვა, — უპასუხა არისტონმა.

— ის კი არ გაგიგია, როგორ აირჩია ჰერყულესმა ცხოვრების გზა, — ჰკითხა სოკრატმა.

— არა, ეგ არ გამიგია, — უპასუხა არისტონმა.

— მაშ ყური დამიგდე, გიამბობ, — უთხრა სოკრატმა. — გიამბობ?

— გვიამბე, გვიამბე, — დაიძახეს აქეთ-იქილამ.

— შიამბე, — უთხრა არისტონმაც. სოკრატმა დაიწყო.

აი საქმე როგორ იყო. როცა ჰერყულესი წაჰოინარდა, დაფიქრდა იმაზედ, რა გზას დაადგეს, რა ცხოვრება აირჩიოს? წავიდა სასეირნოთ და სულ კი ამაზედ ფიქრობდა: რა გავაკეთო, როგორ ვიცხოვრო? ამ ფიქრში ჰერყულესი გავიდა მინდვრად. ჰხედავს მოდის ორი ქალი: ერთი არც დიდი იყო, არც პატარა, არც მსუქანი, არც გამხდარი, არც მორთული, არც კუჭყიანი, მოდის ერთნაირად, ნელა, აუჩქარებლად, თავს არავის აწონებდა; მეორე კი იყო — მაღალი, მსუქანი, მორთული, ფერ-წასმული და თავ-მომწონეთ მოდიოდა. ეს მეორე ქალი მიესალმა ჰერყულესს და უთხრა: „მე კარგათ ვიცი რაზედაც ფიქრობ, ჰერყულეს! შენ იმაზედ ფიქრობ, თუ რა ცხოვრება აირჩიო და რა გზას დაადგე! მე მოველ, რომ გასწავლო საუკეთესო გზა; თუ მე მომყვები — ადვილად და ძვიარულად იცხოვრებ, არ გეცოდინება შრომა და მისი ჯაბანწყვეტა! პირიქით, სიამოვნება, ტკბილ-ტკბილი საქმელები და გემრიელი სასმელები, რბილი ქვეშაგები და განცხრობა, აი რა იქნება შენი ყოველ-დღიური ხვედრი. შენი საქმე მარტო ის იქ-

ნება, რომ უბრძანო და ყველაფერი მოგერთმევა. მოეწონა ჰერყულესს და ქალს სახელი ჰკითხა.

— ჩემი სახელი არის **აწმყო და ბედნიერება**,— მიუგო მსუქანმა.

პირველი ქალი ჩუმად იდგა და ყურს უგდებდა. ახლა აჰან დაიწყო:

— ჯერ ჩემს სახელს გეტყვი: მე **სიმაართლე** მქვიან; არ მოგატყუებ და პირდაპირ გეტყვი რაშია ც არის საქმე, **რაშია ბედნიერება ადამიანისა**. შენ თითონაც იცი, რომ მიწამ რამე მოგიყვანოს, ბევრი უნდა იმუშაო; თუ გინდა რომ საქონელი გვყანდეს, უნდა მოუარო; რომ სახლი კარგი გქონდეს—ქვები, უნდა დათალო ანუ აგური მოსჭრა; რომ ადამიანებმა პატივი გცენ, უნდა იშრომო მათთვის; რომ ღმერთს უყვარდე—უნდა მისი ნება შეასრულო; მისი ნება კი ის არი, რომ ადამიანებს მათის შრომისათვის შრომითვე გადაუხადო! ამ გზით გატარებ, ჰერყულეს, მე შენ, **მარტო ეს გზაა ღირსი ღირსეული ადამიანისა!**..

— არა, ჰერყულეს!—ჩაერია ლაპარაკში მსუქანი; ეგ მარტო შრომას, შრომას და შრომას გპირდება შენ, სიამოვნება კი იქნება თუ არა, ამაზედ არაფერს ამბობს. არა, ჩემთან გირჩევიან წამოსვლა, ჩემთან არც შრომა გექნება, არც მწუხარება, პირიქით, სიამოვნება-სიტკბოებით აგავსებ მე შენ, წამო ჩემთან!..

— მოიცა,—შეაყენა ის სი არაბლის ქალმა.—შენ ეუბნები: ტკბილათ სქამ და დაღევო და გგონია, რომ ეს სიკეთეა; მაგრამ შენ ხომ არც ქამა-სმა იცი: სქამ უღროფოდ—როცა არა გშიან და სვამ—როცა არა გწყურიან, რისგამოც თვით იშვიათი საქმელები და უძვირფასესი სასმელები იოტის ოდენა სიტკბოება-სიამოვნებასაც ვერ გაძლევენ; შენ ჰპირდები ზავას ტკბილს ძილსა, მაგრამ შენ არც ძილი იცი, რადგანაც იძინებ მხოლოდ მოწყენილობისაგან... ტკბილათ მოსვენება მარტო იმას შეუძლიან, ვინც იმუშავა, შენ კი რისაგან

უნდა მოისვენო? კარგათ გიცნობ მე შენ, რამდენი და-
ლუპე შენის მაცდურობით და უსაქმური ცხოვრებით;
აბა გაიხედე რამდენი გიჩივის, რომ უნაყოფოთ გა-
ფრლანგეს თავისი ქონება და ახალგაზღობა! ამიტომაც
გდევნიან შენ ყველა პატიოსნები და გეძახიან ცხოვრე-
ბის გამხრწნელად. მე კი არავისთვის მომიტყუებია:
ვინც პატარაობიდანვე მომღვეს მე, ყელა განმტკიცდა
სულით და ხორციით, ყველამ იპოვნა მეტი სიხარული,
ყველაც პატივსა სცემს მათ, ყველა სიამოვნებით იგო-
ნებს შრომით და წვალეებით საფეე განვლილ დღეებს და
წყნარად მოვლიან სიკვდილსა. შენზე ჩივიან, ჩემზედ
კი ძვირი არავის უთქვამს და ყველა მართალს მეძახის!
აი, რა ცხოვრებისთვის მოგიწოდებ, ჰერყულეს, მე შენ!..

ჰერყულესმა ბევრი აღარ იფიქრა, აიღო და გაჰყვა
მართალსა: იშრომა ხალხისათვის, ასიამოვნა ხალხსა და
ამით თითონაც კეთილი მოიპოვა და სახელოვანიც
გახდა ხალხის ხსოვნაში.

მიუბრუნდა სოკრათი არისტონს და უთხრა: „ახლა
თითონ გასაჯე, არისტონ, ამ ორში რომელს მიჰყვე:
შრომას თუ ცუდაობას, საქმეს თუ უსაქმურობას, გახრწ-
ნას თუ სიწმინდეს! ეჩქარე ისე არ მოკვდე, რომ არც-
არა ხალხს არგო და არც-არა თავის თავს!..

ჰ. საუბარი არისტარხთან. სოკრატის მეზობლად
სცხოვრობდა ვინც არისტარხი. ძოვიდა ის ერთხელ
სოკრატთან და შესჩივლა: „არ ვიცი რა ვქნა? წინათ
შეძლებული ვაქარი ვიყავ, კარგი ვაჭრობა მქონდა, მაგ-
რამ საქმე როგორღაც ცუდათ წამივიდა, გავღარიბდი.
ამას ზედ დაერთო ომი. ნათესავები დამიხოცეს და იმათი
შვილებიც ჩემი შესანახები გახდნენ. ჩემს სახლში ახლა
თოთხბეტი სულდა და არ ვიცი როგორ გამოვკვებო?

— მებრალეები, მეგობარო, — უთხრა სოკრატმა, —
მაგრამ მაინც რით ფიქრობ უშველო თავს?

მინდოდა ფული მეშოვა სე ხით და ისევ ვაჭრობი-
სთვის მიმეყო ხელი. მაგრამ იცინა, რომ ჩემი საქმეები
ცუდათ არის და ფულს არავინ მაძლევს.

სოკრატმა თავი გაიქნია და უთხრა: „თოთხმეტი სული, მართალია, ცოტა არ არის, მაგრამ ეს როგორ არის, რომ შენს მეზობელს სახლში ოცი სული ჰყავს და ყველანი არა თუ მაძლრად არიან, ფულებსაც შოულობენ?“

— შენც კი დამაღარე, — სთქვა არისტარხმა! ის მეზობელი მარტო თითონ არის და ცხრაშეტი სული რომ ჰყავს, ეგენი მონები არიან; მონები კი უფრო მეტს მუშაობენ, ვიდრე მათს შენახვას უნდება. მე კი ის თოთხმეტი სული სულ თავისუფალი ბერძნები მყავს.

— მერე რით გაირჩევიან თავისუფალი ბერძნები მონებისგან? — ჰკითხა სოკრატმა. — ეჭვი არ არის იმით, რომ თავისუფალი ბერძენი უფრო კარგები და ყოჩაღები არიან, ვიდრე მონები!..

— რასაკვირველია, — მიუგო არისტარხმა.

— სიტყვით გამოდის, რომ თავისუფალი ბერძნები სჯობიან მონებსა, საქმით კი სულ სხვას ვხედავთ, — სთქვა სოკრატმა: — მეზობლისას ყველაფერი კარგათ არისო, რადგანაც იქ მონები არიან, ჩემთან კი ცუდათ არისო, — რადგანაც თავისუფალი ბერძნები არიანო! ცხადია, რომ მონებს სცოდნიათ მუშაობა, თავისუფალ ბერძნებს კი არა!..

— ჩვენც მოვახერხებდით მუშაობას, რომ ძალა დავატანოთ, — სთქვა არისტარხმა, — მაგრამ ძალა ვერ დამიტანებია: ესენი აზნაურები არიანო, როგორ შეიძლება ამუშავოვო, ეწყინებათო, უსიამოვნება ჩამოვარდებაო...

— შე დალოკვილო, ახლა კი არა გაქვს უსიამოვნება? თანხმობა სუფევს თქვენში? — ჰკითხა სოკრატმა.

— რის თანხმობა, რის ერთობა, მარტო ჩხუბი და უსიამოვნება გესმის ყოველ ღღე, — უთხრა არისტარხმა.

— მაშ, აი რას გეტყვი, — უთხრა სოკრატმა: — უმუშაობითაც უსიამოვნებაა შენს ოჯახში და არც საქმელი გაქვთ. კარგათ ხედავ, რომ მარტო აზნაურობა

შენს ოჯახს ვერც პურს აკმევს და ვერც თანხმობას აძლევს. ახლა მოდი ასე გააკეთე: მიეცი ყველას საქმე და ნახე, უკეთ იქნებიან თუ ცუდად?

დაუჯერა არისტარხმა სოკრატს, წავიდა ერთს ვაჭართან და სთხოვა ენისიავებინა მისთვის მატყლი. ვაჭარმა მისცა მატყლი, წაიღო სახლში, შინაურებმა მატყლი დაართეს, მოქსოვეს შალები და არა თუ მარტო თითონ შეიკერეს ტანისამოსი, გაყიდეს კიდევც. ამის შემდეგ არისტარხის ოჯახი დიდიდამ პატარამდის ყველა ამ საქმეს მისდევდა, ყველანი მადლრად იყვნენ და ფულიც ჰქონდათ, მაგრამ ყველაზე სასიამოვნო ის იყო, რომ ჩხუბი ამათში გაგონებითაც აღარავის გაუგონია და აღარც ძრახვა ვისგანმე...

4. ჭაბუკი და სოკრატი. მოდის ერთხელ სოკრატი და დაინახა, რომ ახალგაზრდა სოფლელი ბერძენი გაშოტილა ზედ მეიდანზე ხას ქვეშ და ძალზე თავს იგრილებს, შორი-ახლო კი ზის მისი მონა.

— რა ამბავია რომ მაგრე დაღლილხარ?—ჰკითხა ჭაბუკს სოკრატმა.

— როგორ არ დავიღალე, უკანასკნელი ათი ვერსი მაინც გამოვიარე ფეხით,—უპასუხა ჭაბუკმა.

— რისგან დაიღალეთ, დიდი ბარგი ხომ არ გეკიდათ?—ჰკითხა კვლავ სოკრატმა.

ჭაბუკს ეწყინა და უპასუხა: ბარგს რათ ავიკიდებდი, აი მონა მყავს და ბარგიც მაგას მოჰქონდა.

— ეგ არ დაიღალა?—ჰკითხა სოკრატმა.

— ეგ ღონიერია, მთელს გზას გაჭენებულ ცხენსავით მოდიოდა და თუმცა ბარგი ეკიდა, თან სიმღერებსაც ამბობდა,—უპასუხა ჭაბუკმა.

— მებრალეები, ჭაბუკო, რომ მონას შენი და სხვა ყველას სამსახური შეუძლიან, შენ კი არც სხვისი და არც თავის თავის სამსახური შეგძლებია,—უთხრა სოკრატმა და მოშორდა ჭაბუკს.

5. როგორ უნდა ოჯახში ცხოვრება? სწავლაში

სოკრათი ფულს არაფის ართმევდა, ის კვლავაც ქვების თლით ცხოვრობდა და ამ შრომით ნაშრონი ფულებით კმაყოფილობდა. მაგრამ ცოლი ვერ ითმენდა სიღარიბეს და ხშირად აყვედრიდა სოკრატს—რომ ცოტას ზრუნავ ოჯახისათვისაო, შენს საკუთარს საქმეს გულს არ უდებ და სხვების სწავლაზედ ჰკარგავ დროსაო. ხშირად საქმე იქამდის მიდიოდა, რომ ცოლი საშინლად გაჯავრდებოდა ხოლმე და ქმარსა და შვილებსაც აღარ ინდობდა, ჰღრანძღავდა და ათრევდა ცუდი სიტყვებით.

სოკრათი ყველაფერს უთმენდა ცოლს და ამასვე ასწავლიდა შვილებს, მაგრამ შვილები მაინც ემდუროდნენ დედას. ამიტომ სოკრათი ასე უხსნიდა შვილებს დედის სუყვარულს და პატივისცემას:

— კარგები არიან ისინი, რომლებმაც არ იციან სიკეთის დახსომება?—ჰკითხავდა სოკრათი შვილებს.

— არა, ვინც სიკეთის დახსომება არ იცის, საძაგლები არიან,—მიუგებდნენ შვილები.

— მაშ რაღას უჩივით დედა-თქვენს,—ეტყოდა სოკრათი შვილებს:—ის ცხრა თვეს მუცლით გატარებდათ, შემდეგ გშობათ, დღე და ღამ თქვენთვის ზრუნავდა, გივლიდათ, გაატრონობდათ, გზრდიდათ, კეთილს გასწავლიდათ, თქვენი კარგის ქცევით და საქმით ხარობდა, ცუდებით—იტანჯებოდა, ჯავრობდა... განა იმის ღირსია დედა-თქვენი, რომ ახლა, როცა დაიზარდენით, არ გინდათ მას ისეთივე მოთმინებით და სიყვარულით მოეპყრათ, როგორც ის თქვენს პატარაობაში თქვენ გეპყრობოდათ? არა, შვილებო, ყოველი დედა ღირსია იმისა, რომ ყოველმა მისმა შვილმა ერბო კვერცხიც კი მოსწვას მის გულისათვის თავის ხელის გულზედაო!..

6. საუბარი ძმების ცხოვრებაზედ. შეიტყო სოკრატმა, რომ ვინმე მდიდარი ვაჭარი გაეყარა დვიძლ ძმასა. სოკრათი შეჰხვდა მას და უთხრა:

— მიკვირს შენგან: ჰკვიანი კაცი ხარ, გიყვარს

მუდამ შეძენა, იქერ ნოქრებსა, იწვევ სხვებსაც საქმეში და საკუთარ ძმას კი გაეყარე! განა. ცუდია ძმასთან თანხობით ცხოვრება?

— ვინ ამბობს, რომ ცუდია, მაგრამ როგორ ძმასთან, ძმაც არის და ძმაც? აი ჩემი ძმა სხვებთან კარგია, ჩემთვის კი ყოვლად გამოუსადეგარი და უსიამოვნოა!

— იქნება შენ თითონ ცუდათ ექცევი ძმას, — ჰკითხა სოკრატმა ვაქარს.

— სრულიადაც არა: მე მუდამ კარგად ვექცევი ყველას, ვინც მე მექცევა კარგათ, კეთილი ვარ მისთვის, ვინც კეთილია ჩემთვის; არ შემიძლიან კეთილათ მოვექცე იმას, ვინც ცდილობს მუდამ უსიამოვნება მომაყენოს.

— ერთი ეს მითხარ, — უთხრა კვლავ სოკრატმა, — როგორ მოექცეოდი იმ კაცს, რომელთანაც დაახლოვება და დამეგობრებას მოინდომებდი?

— როგორ მოვექცეოდი? მე ისე მოვექცეოდი ამ შემთხვევაში, როგორც ყველანი იქცევიან: ვასიამოვნებდი ყველაფრით, დავბატოეებდი, მივართმევდი რაც უკეთესი რამ მექნებოდა, ვუშველოდი ყველა საქმეში, დავეხმარებოდი ფულით, როცა კი ეს საჭირო იქნებოდა მისთვის და სხვა.

— გააკეთე ეგევე შენი ძმისათვის და ნახავ, რომ ძმაც გამოგეცვლება, მისთვის ერთი დღეც უშენოდ ტანჯვა იქნება...

— არა, თავს ვერ დავიმდაბლებ, სხვა არა იყოს რა სირცხვილია, ხალხი რას იტყვის, ძმას დამემორჩილო, — სთქვა ვაქარმა.

— კარგი ქცევა, კეთილი საქმე თავის დღეში სირცხვილი არ არის. ორი ძმა იგივეა, რაც ორი თვალი ადამიანისათვის, ორი ხელი და ორი ფეხი. აბა რა იქნებოდა, რომ ერთი ხელი უშლიდეს მეორეს? ხელების დაწმენვა ის არის, რომ ერთმანეთს უშველონ; ასე ძმებისა: ხელს ხელისა და ფეხს ფეხის უველა შე-

უძლიანთ სულ ერთის არშინის მანძილზედ, ძმას ძმის შველა და დახმარება კი თუნდა ქვეყნის მეორე პირი-დამაც შეუძლიან!.. ღმერთმა გვიბრძანა ძმურად ცხოვრება ყველასთან და ამიტომ ვინც ღვიძლ ძმასთან ვერ სხოვრობს ძმურად, იგი არღვევს ღვთიურს მცნებასა..

7. როგორ უნდა ცხოვრობდნენ ადამიანები ერთმანეთში? სოკრატის საუბრის ყურის საგდებლად მოდიოდნენ მრავალნი შორეულ ქვეყნებიდამაც. ერთხელ დილძალმა ხალხმა მოიყარა თავი სოკრატთან. როგორც ზემოთ ნაამბობიდამაც დაინახავდით, სოკრატს არ უყვარდა მარტო თითონ ლაპარაკი, ის უფრო სხვებს ალაპარაკებდა. ის ხშირად იტყოდა ხოლმე: „ღედა ჩემი ბებია იყო, შველოდა მშობიარებს შვილების გაჩენაში; ასევე მე: თითონ არაფერს ვასწავლი ხალხს, მე მარტო ვშველი სხვას, თუ გორორ უნდა თითონ ისწავლონ“. ასე მოიქცა ამ შემთხვევაშიაც. აი გამოვიდა სოკრატი, დაჯდა სკამზედ, ხალხი კი მის წინ დალაგდა, ვისაც როგორ ეხერხებოდა—ზოგი ქვაზედ ჩამოჯდა, ზოგი მიწაზედ დაჯდა და სხვა. დაიღო სოკრატმა ხელები მუხლებზედ, დაღუნა თავი და დაფიქრდა. ყველა ელოდა, რასა გვკითხავსო? ასწია სოკრატმა თავი და სთქვა:

ერთი ეს მითხარით: რათ არის, რომ ადამიანები ერთათ ცხოვრობენ და არა ცალ-ცალკე? ეხლა აი ადამიანებში ყუველგან უთანხმოება და მტრობაა და ცალკე რომ ეცხოვრათ, იქნებოდა ყველა თავისთვის და არც არავისთან ექნებოდათ ჩხუბი, მგონი ასე ემჯობინებოდა!..

ყველა ალაპარაკდა. ერთმა სთქვა: ადამიანები იმიტომ ცხოვრობენ ერთათ, რომ ასე უფრო სარფია, მარტო კაცისთვის მუშაობაც სამძიმო იქნებოდა, ერთათ უფრო მეტს გააკეთებენო! მეორემ სთქვა: მარტო ცხოვრება საშიშიც იქნებოდა, ძნელი იქნებოდა თავის დაცვა! მესამემ სთქვა: მოსაწყენი იქნებოდა მარტო

ცხოვრება, ერთად უფრო საამუროია. ნათქვამია: მარტო-კაცი პურის ქამაშიაც ბრალიაო! მეოთხემ სთქვა: თვით ღვთისაგან არის დაწესებული, რომ ადამიანები ერთად ცხოვრობდნენ და არა ცალ-ცალკეო...

— მართალია, — სთქვა სოკრატმა. — მაგრამ რა სჯობია — მშვიდობიანად ცხოვრება თუ მტრულად?

— რასაკვირველია, მშვიდობიანათ, — უპასუხა ყველამ.

— აი თქვენც ასე ფიქრობთ და ღმერთმაც ასე გვიბრძანა, მაგრამ რომ ასე არ არის ჩვენში, რისგან არის ეს?

ყველანი გაჩუმდნენ, არ იცოდნენ, რა ეთქვათ. სოკრატმა განაგრძო:

— მე თითონაც არ ვიცი, მაგრამ ვეცადოთ, აგები ერთად რასმე გავხდეთ... მითხარით: რა უფრო სარგებაა კაცისათვის — მონა ან მუშა, თუ ამხანაგი და მეგობარი?

— რა თქმა უნდა ამხანაგი და მეგობარი სჯობია, — უპასუხეს ერთხმად.

— მონა და მუშა ფიქრობენ საკუთარ სარგებლობაზე, ამხანაგი და მეგობარი კი ისევე ზრუნავენ შენთვის, როგორც თავის თავისთვის, — სთქვა ერთმა.

— მონა და მუშა რჩებიან შენთან სანამ ფული გაქვს, მაგრამ რა წამაც შეგატყობენ, რომ ფული აღარა გაქვს რომ მათ აძლიო, მაშინვე თავს გაგანებებენ და იმასთან წავლენ, ვინც მათ ფულს მისცემს, — სთქვა მეორემ.

— ამხანაგი და მეგობარი კი იმით არის ძვირფასი, რომ ესენი არც გაჭირვებაში დაგანებებენ თავს, უკანასკნელს გაგიყოფენ, — სთქვა მესამემ.

— კარგ ამხანაგთან თითონაც კარგი გახდები, — სთქვა მეოთხემ.

— აი ყველანი თანახმა ხართ, — უთხრა სოკრატმა, — რომ ამხანაგი და მეგობარი უფრო ძვირფასია, ვიდ-

რე მონა თუ მუშა და, მაშასადამე, ყველაზე წინ იმას უნდა ვცდილობდეთ, რომ ამხანაგი და მეგობარი ბევრი გყვანდეს, რომ ყველა ძმად და მეგობრად გყვანდეს...

9. უფრო რა უნდა იცოდეს ყოველმა კაცმა?

ერთხელ სოკრატი დაბრუნდა შინ და ნახა, რომ ხალხს თავი მოუყრია და ელიან სალაპარაკოდ. სოკრატი დაჯდა მათ შორის. გამოვიდა ოთხი კაცი და მიმართა სოკრატს: „გვითხარ, სოკრატ, რა ვასწავლოთ ჩვენს შვილებს, წამოგვეზარდნენ და გვანდა, რომ კაცები გამოვიდნენ. გვითხარ, რა და როგორ ვასწავლოთ?“.

— მინც რა გინდათ ასწავლოთ თქვენს შვილებს, ჰკითხა სოკრატმა.

— მე ვფიქრობ მივაბარო ის მკვდელს, რომ მკვდლობა ისწავლოს, — უპასუხა ერთმა.

— მე კიდევ მინდა, რომ ჩემმა შვილმა ქვის მთლელობა ისწავლოს, აი შენც ეგ ხელობა იცი, — უპასუხა მეორემ.

— მე ჩემს სიცოცხლეში სულ მიწას ჩავცქერივარ — ვხნავ, ვბარამ, ვთოხნი, ვთესავ და მენატრება, რომ ჩემი შვილიც ამ ხელობას დაადგეს, — უთხრა მესამემ.

— ჩემი შვილი კი სულ წიგნისკენ იწევს, მკურნალობა მინდა შევისწავლოვო, — უთხრა მეოთხემ.

— ყველა ეგ კარგი, — სთქვა სოკრატმა, — ყოველი კაცი უნდა მუშაობდეს და რამე საქმეს აკეთებდეს სხვების სასარგებლოდ, მაგრამ მარტო ქეს არ კმარა. როცა დაგვეჭირდება სახლის ან საყდრის აშენება, ჩვენ კალატოზთან და ღურგალთან მივდივართ; წაღებისა და ჩუსტებისათვის — ხარაზთან და სხვა; მაგრამ იმისათვის ვიდას მივმართოთ, რომ ქმარი თანხმობით და სიყვარულით სცხოვრობდეს ავ ცოლთან, შვილი ძუნწ მამასთან, ძმა ბუზლუნა და მუდამ ჯავრიან ძმასთან, მეზობელი ბოროტ და მოურიგებელ მეზობელთან, მასპინ-

ძელი ამპარტავან სტუმართან, ერთი სიტყვით, რომ
კაცი სხვა კაცთან ცხოვრობდეს კარვად... რომელ
ხელოსანს მივმართოთ ამ შემთხვევაში?

— ეს საქმე ყოველ კარგ კაცს უნდა ესმოდესო,
—სთქვა ერთმა.

— მაშ, გამოდის სოკრატ, რომ გარდა თავისი ხე-
ლობისა, ყოველმა კაცმა ისიც უნდა იცოდეს, თუ რო-
გორ უნდა იცხოვროს სხვებთან, სხვა ადამიანებთან, —
სთქვა მეორემ.

— მართალია, —სთქვა სოკრატმა.

— მაგას კაცი კერ ისწავლის, როგორც სხვა რო-
მელიმე ხელობას, —სთქვა ერთმა.

— საკვირველია, —სთქვა სოკრატმა: — რაც ყვე-
ლაზედ უფრო საჭიროა, იმის შესწავლა არ შეიძლე-
ბა? მითხარით ერთი: რა გირჩევენია: სიამოვნებით
ცხოვრება ცოლთან, თუ კარგი წაღები?

— თუნდა მთელს სიცოცხლეს ვივლით ფეხ-შიშვე-
ლა, ოღონდ ცოლთან ვცხოვრობდეთ თანხმობით და
სიყვარულით, —სთქვეს ერთმა.

— ან, რა სჯობია, ჩხუბით და დავი-დარაბით მა-
მასთან ცხოვრება, თუ ძვირფასი ტანისამოსი, —ჰკითხა
კვლავ სოკრატმა.

— რა თქმა უნდა, რომ მამასთან უჩხუბრათ ცხო-
ვრება სჯობია, —სთქვეს ყველამ.

— ან, რა უფრო სჯობია, ციებ-ცხელება თუ ყვე-
ლას უყვარდეთ, —ჰკითხა სოკრატმა.

— რა თქმა უნდა, სჯობია, რომ ყველას ვუყვარდეთ.

— აი გამოდის, რომ იმის ცოდნა, თუ როგორ
უნდა ვცხოვრობდეთ სხვებთან, ძვირფასი უოფილა
სხვა ყველა ცოდნაზედ და საქმეზედ; ამიტომ ეცადეთ,
რომ თქვენცა და თქვენმა შვილებმაც ყველაზე მე-
ტად უფრო ეს ხელოვნება შეისწავლოთ?..

ივ. როსტომაშვილი.

